

ELS CAVALLERS DE CARLES III: APROXIMACIÓ SOCIAL

per JORDI MORETA I MUNUJOS

setembre 1978

L'objectiu de la Tesi de Llicenciatura de la qual aquesta nota és un resum tenia com a finalitat la demostració o la refutació de la creença de que l'Ordre de Carles III va constituir la porta d'entrada de les classes no nobles dins de l'àmbit de la noblesa espanyola en els segles XVIII i XIX. L'estudi va ésser fet a tres nivells paral·lels des de la seva fundació a 1771 fins el començament de la guerra de la Independència (1808). El primer nivell consisteix en l'estudi de l'extracció social dels seus components, és a dir, una aproximació a l'estament del que són originaris els membres de l'Ordre. El segon tracta sobre l'origen geogràfic dels esmentats cavallers, tant els espanyols de la península i Amèrica com dels estrangers. Finalment, el tercer nivell examina el ritme cronològic de les admissions, de la data d'entrada de cada individu a l'Ordre.

El procés seguit per poder-ho fer ha sigut l'anàlisi de cadascun dels noms que figuren a l'Índex de Proves de l'Ordre de Carles III, recopilació de dades sobre els cavallers feta per membres de l'Arxiu Històric Nacional a l'any 1904. El què a continuació segueix són els resultats i les conclusions d'aquest treball.

Ja en els estatuts de l'Ordre creada l'any 1771 es diu ben clar que es tracta d'una Ordre per a la noblesa («limpieza de sangre y no de privilegio»), i que és una condecoració per als nobles que s'hagin significat en el servei a la Corona. I realment l'anàlisi porta a conclusions semblants: no hi ha cap membre que no sigui noble, i molts tenen títols nobiliaris o els tenien els seus pares.

Les ocupacions dels cavallers, malgrat les recomanacions del propi rei, són també les característiques de la noblesa del segle XVIII, i no hi ha ni industrials ni comerciants. Una gran quantitat són cortesans i executen tasques pròpies de tal condició a la cort dels Borbons (almenys el 7% dels cavallers tenen aquesta ocupació).

Nobles sense ocupació definida són el 12%, però, tenint en compte la comunicació de Carles III sobre les admissions, s'ha de pensar que alguna cosa feien; això canvia a l'època de Carles IV, quan la inflació a l'Ordre és molt forta, tal com veiem en l'evolució cronològica.

Un altre 7% pertany als consistoris municipals, si bé molts d'aquests càrrecs eren honorífics i passaven de pares a fills. Com és lògic, l'Església, que tanta força tenia a l'Espanya de l'Antic Règim, hi està representada abundantment: el 14% dels cavallers són membres de l'Església, si bé no tots dins de la categoria de cavallers eclesiàstics.

En una Ordre «de funcionaris» destaca molt la manca de diplomàtics: només el 2%; no tenim pas gaire informació de la diplomàcia d'aquella època, però podem deduir que deuriem ser premiats quan acabaven la seva gestió, i segons l'èxit obtingut. Un estament fort a totes les Ordres europees són els militars, i la que ens ocupa no és una excepció; era relativament fàcil pels nobles militars (recordem que per ser militar de carrera era necessari demostrar la seva «limpieza de sangre») presentar proves de serveis fets al rei; d'aquesta manera la xifra de cavallers militars és a l'entorn del 21%, pertanyents tant a l'exèrcit com a la marina i a les *Guardies*.

Per últim, queda per parlar de l'estament primordial de l'Ordre: els membres de l'administració civil, que assoleixen la quantitat del 35%. Això és el que em porta a poder afirmar que és una «Ordre de polítics», «de funcionaris». Quasi tots els alts càrrecs de govern i de l'administració hi són, amb algunes excepcions (la més notable, la del comte d'Aranda, i per raons d'incompatibilitat). Les causes d'aquesta xifra tan alta poden quedar clares amb el raonament següent: els funcionaris civils són normalment «segons» de famílies nobles, en els seus càrrecs feien serveis a la Corona, l'Ordre de Carles III és la de moda, demostrar la forma de vida honesta no podia ser un gran obstacle; el que restava és pura burocràcia.

Per poder fer la distribució geogràfica dels cavallers va ser necessari classificar prèviament els territoris espanyols de l'època, seguint unes constants; Lleó-Castella la Vella es la regió que surt de les constants per

la seva gran extensió, però la interpolació de províncies i els nombrosos enclavaments no deixen altra opció.

També he d'anotar que l'Ordre va deixar d'ésser-ho i es va convertir en una condecoració més a l'any 1847. Si vaig tallar l'estudi al 1808 va ser perquè vaig considerar aquesta darrera data com la de l'acabament de l'Antic Règim i començament de l'Edat Contemporània.

De la resta d'Europa són originaris 49 cavallers, la majoria italians; també n'hi ha de França (inclosos sis de l'imperi de Napoleó I). De les Índies occidentals, Amèrica hispànica, n'hi ha 145, i això que per a ells les proves eren més dificultoses, destacant sobre tot els de Cuba, Mèxic i Perú. De les illes Filipines tant sols un cavaller. Tres d'Àfrica (Ceuta, Melilla i Alhucemas). Un de Gibraltar, però suposo que era de Sant Roc, la població que va néixer quan Gibraltar passà a Gran Bretanya.

De la Corona d'Aragó n'hi ha 146, nombre molt baix donada l'extensió del territori; només representa el 10'63% del total. Catalunya en té 42, i la meitat, aproximadament, no deuriem ser de la regió, sinó fills de funcionaris civils o militars. En el regne de València passa una cosa similar, amb 35 cavallers. El de Mallorca en porta 10, xifra molt baixa, degut al nombre també baix de la noblesa de les Illes. En el regne d'Aragó la situació és diferent: si bé sofreix —com la resta de la Corona— les conseqüències de la guerra 1700-1714, l'existència de l'esperit aragonès i la força del «partit» del mateix nom durant el regnat de Carles III infla la seva aportació a 59 membres, entre els quals no hi és Aranda per les raons abans esmentades.

El regne de Múrcia contribueix amb 41 cavallers; la causa de tants pot ser deguda a la influència de Floridablanca i a l'alt percentatge de nobles de la regió. Castella la Nova-La Manxa (fora de Madrid, que mereix tractament apart) aporta 81 membres, essent Conca (més gran que ara, en perjudici de València la província amb més cavallers. Madrid representa clarament la centralització dels Borbons: amb una petita extensió, els cavallers d'allí són 142 (10'35%), xifra elevada; la burocràcia de la capital i la cort crec que ho expliquen perfectament.

Els regnes de Sevilla (actuals Sevilla, Càdis i Huelva), de Còrdova i Jaén en tenien 180 (13'12%), i la raó està en la composició social dels Consells de les ciutats. El de Granada (Granada, Màlaga i Almeria), 68; l'existència de la Xancilleria, la repoblació del segle anterior i el creixement demogràfic expliquen aquest nombre relativament alt. Extremadura era de les regions amb menys densitat i amb més nobles, i els ca-

vallers, 47, que no sorpren; a partir dels anys noranta la xifra augmenta, degut sens dubte a la influència de Godoy.

Lleó-Castella la Vella és molt gran i amb zones de densitat elevada, i els cavallers són també molts, 206, amb un percentatge de 15'02, el que explica la importància d'aquesta regió a l'Espanya del segle XVIII; destaquen, per ordre, les actuals províncies de Santander, Burgos i Lleó. Navarra adquireix gran força en els 40 últims anys de l'Antic Règim, el que és reflectit a l'Ordre, amb 62 cavallers (i una cosa insòlita: molts pocs nascuts a la capital, Pamplona). El País Basc també té gran importància en aquesta època (les raons son la guerra de Successió i les relacions entre la noblesa castellana i la basca), i la seva contribució és molt, molt, alta: 106 cavallers.

Astúries és un cas semblant a Lleó-Castella la Vella, amb 46 membres, entre els quals s'ha d'esmentar a Campomanes. Galícia, amb 7 províncies a l'època, era una regió molt poblada, i en canvi a l'Ordre només hi ha 38 nobles; el repartiment de la terra en pot ser la causa. Canàries, que tenia una estratificació social molt desigual, té 10 cavallers; la raó principal, el caciquisme.

El tercer nivell de l'estudi consisteix en el ritme cronològic d'admissió, sense tenir en compte cap altra circumstància. Només parlaré de les pautes generals, puix que l'explicació any per any seria massa extensa.

1771 i 1772 son els anys en que entren més cavallers dins de l'època de Carles III; és el desig del rei de fer una Ordre seriosa des del primer moment. De 1773 a 1788 (fi del regnat de Carles III) les admissions segueixen un ritme molt regular, sempre dins d'uns límits oscil·len entre 20 i 25 cavallers per any.

Carles IV comença a regnar a l'any 1789 i es disparen les admissions: 63 a 1789, 114 a 1790, 112 a 1791; és l'eufòria del nou regnat, la recompensa de fidelitats, etc. Baixen les xifres a 1792 i 1793 (87 i 76), malgrat que hi ha la «Guerra Gran». En 1794 altra vegada amunt, 110; ja ha arribat Godoy al poder. El nombre torna a descendir en els dos anys següents (83 i 64), i a partir de 1797 s'estabilitzen entre 30 i 35 noves admissions per any (l'eufòria del rei i de Godoy han baixat).

1808, amb quatre mesos de regnat efectiu, i canvi de rei pel mig, no dóna temps més que per fer 11 nous cavallers (i encara amb discrepàncies entre els diferents autors que ho han tractat).

Podem concloure que l'Ordre de Carles III era tan nobiliària com les altres, però era condició imprescindible la prestació de serveis a la

Corona, la qual cosa condiciona la seva futura composició estamental. És una Ordre de polítics, i com he dit abans, els funcionaris públics hi són representats en gran nombre. No hi han nobles dedicats a la indústria o al comerç, a pesar de que Carles III intenta que la noblesa s'introdueixi en aquests camps econòmics.

La importància de determinades regions a l'Espanya dels Borbons, així com la postergació d'altres és evident: entre les primeres destaquen el País Basc i les dues Castelles; entre les darreres, Catalunya i la resta de la Corona d'Aragó.

L'eufòria política també té gran importància en els nomenaments: els moments forts d'admissió corresponen a èxits de l'exèrcit, als canvis de rei, a variacions del govern... I també poden ser degudes les inflacions a la necessitat de diners que l'Estat tenia en un moment donat (a Espanya aquestes pràctiques no son pas estranyes), com podria ser la necessitat de cabals en el moment de la guerra contra la França Convencional en els anys noranta.

En resum, l'Ordre de Carles III és una institució nobiliària i d'afeció a la Corona; formada principalment per polítics i militars; originaris en gran part del centre i del nord de la península, i poques vegades de l'antiga Corona d'Aragó; i la seva evolució d'admissions és tributària primordialment dels fets polítics del moment, produint-se així les desigualtats assenyalades.